

C. OSEBNO PRAVO

PРАВNA SPOSOBNOST → postati in biti (ostati) subjekt pravic in obveznosti. Pravno sposobna je oseba (fizična, pravna). Fizična oseba je načeloma vsak človek.

Pravna sposobnost fizičnih oseb je bila odmerjena po trojnem statusu:

1. *status libertatis* (odnos posameznika do velike skupnosti prostih ljudi) → svobodni, sužnji
2. *status civitatis* (... do skupnosti državljanov)
3. *status familiae* (... do domače rodbinske skupnosti)

PERSONA → oseba (svobodni ali suženj)

Fizična oseba postane pravno sposobna z rojstvom (živ otrok se mora popolnoma ločiti od materinega telesa).

Mati je veliko bolj ugodno dedovala po otroku, kakor pa kot vdova po možu.

Embrio (zarodek, plod) še ni oseba, ampak del materinega telesa, zato nima varuha, pač pa posebnega **skrbnika**. Omogočeno mu je, da po svojem rojstvu pridobi dediščino (ki mu je pripadla, ko je bil še **NASCITURUS** – tisti, ki bo rojen, zarodek).

a) STATUS LIBERTATIS

je položaj subjekta v odnosu do svobodnih prebivalcev. Prebivalci so se delili na svobodne in sužnje. Pravno sposoben je bil samo svoboden Rimljan. Rim je bila največja suznjelastniška država v antiki.

Suženj je bil pravno nesposoben, lahko je bil le objekt, ne pa tudi subjekt pravic (suženj je bil stvar). Dejanski položaj rimskih sužnjev ni bil vedno enak. V civilni dobi jih je bilo bolj malo, odnos do njih je bil bolj civiliziran. Njihov položaj se je stalno slabšal, ker je zaradi neprestanih vojn njihovo število stalno naraščalo. Ponavadi je gospodar razdelil sužnje na dve skupini:

- a) *familia rustica* - obdelovali so latifundije
- b) *familia urbana* - za domača opravila in različne gospodarske posle

SERVUS → suženj (pravno nesposoben, poslovno sposoben!)

Kot pravno nesposoben ni mogel suženj imeti nobenih premoženjskih pravic. Kar je pridobil, je v istem hipu nujno pridobil za svojega gospodarja.

PEKULIJ → premoženje, ki ga je gospodar prepustil sužnju (ali sinu) v prosto gospodarjenje (kljub temu pa je ostalo gospodarjeva lastnina)

NASTANEK SUŽENJSTVA:

- ♦ z rojstvom, če je bila otrokova mati sužnja
- ♦ če je svoboden človek izgubil prostost:
 - upnik je dolžnika prodal kot sužnja, če ni plačal dolga
 - kdor je izostal od cenzusovega popisa (v republikanski dobi) ali kdor je bil pozneje obsojen na delo v rudnikih ali za boj z divjimi živalmi v cirkusu ali na smrt
 - če se je starejši od 20 let dal prodati za sužnja, da bi dobil delež na prigoljufani kupnini (?)
 - kdor je prišel v vojno ujetništvo

CENZUS → cenzorja sta vsakih 5 let popisovala državljanse

MANUMISSIO → PP, s katerim je gospodar izpustil sužnja iz svoje oblasti (*manus*- roka). Oproščenec

(ne podrobno) (*libertus*) se je po svojemu osvoboditelju kot njegov osvobojenec.

Civilno pravo je poznalo trojno manumisijo:

- a) MANUMISSIO VINDICTA (s palico) → vršila se je pred pretorjem v obliki navidezne pravde. "Toženec" je bil suženjev gospodar, "tožnik" pa ponavadi liktor (LIKTOR = ?)
- b) MANUMISSIO CENSU → po gospodarjevem ukazu je suženj javil cenzorju, da ga je vpisal med svobodne državljane (to je bilo možno le vsako 5 leto, ko se je vršil cenzus)
- c) MANUMISSIO TESTAMENTO → gospodar je v oporoki odredil, naj bo suženj A prost (ko je oporočni dedič dobil dediščino, je suženj postal prost). Oporočno oprostitev je bilo mogoče omejiti z odločilnim pogojem ali pričetnim rokom. Suženj je veljal kot osvobojenec pokojnega oporočnika. Drugače je bilo, kadar je gospodar v oporoki naložil dediču ali volilojemniku, naj sužnjo A podeli prostost. Tak suženj je postal prost šele, ko ga je dedič ali volilojemnik osvobodil *vindicta* ali *censu*. Suženj je bil dedičev ali volilojemnikov osvobojenec (ne pa zapustnikov).

Z manumisijo je dotedanji suženj postal prost človek, obenem je postal rimski državljan, kadar je bila manumisija po civilnem pravu veljavna. Vendar kot državljan ni bil popolnoma v enakem pravnem položaju kot tisti, ki je bil rojen kot svoboden človek.

(op. KAJ PA, ČE JE BIL ROJEN SVOBODEN, POSTAL SUŽENJ IN BIL OSVOBOJEN?)

PATRONAT → v zasebnopravnem pogledu je ostal osvobojenec v posebnem razmerju nasproti svojemu prejšnjemu gospodarju, ki je bil odslej njegov patron. Patronatno razmerje je bilo med patronom in njegovimi dediči ter med osvobojenecem. Osvobojenec je moral patronu izkazovati spoštovanje in pokorščino.

Patron je imel tudi dedno pravico po osvobojenecu. Pri tem so ga izključevali le osvobojenčevi: žena in manu, otroci - rojeni po osvoboditvi, posinovljenci. Patron je bil varuh osvobojenca - če je bil nedorasel (*impubes*) in ženski varuh dorasle osvobojenke. Patronat je trajal do osvobojenčeve smrti.

IPSO IURE → po samem pravu

Če je suženj s kako pogodbo (npr. posojilno) napravil kak dolg, je bil sam le naravno - neiztožljivo dolžan (ni mogel biti tožen, tudi ni bil deliktno odgovoren). Po civilnem pravu gospodar ni jamčil za suženjeve dolgove. Pretor je uvedel nekaj izjem z **adjektivijskimi tožbami** (zlasti za sužnje, ki so imeli pekulij) → upnik je tožil gospodarja. Če je suženj napravil delikt (npr. tatvino, rop), je bilo mogoče tožiti gospodarja z **noksalno tožbo**, gospodar pa je imel na izbiro: ali plačati ustrezní znesek ali izročiti sužnja oškodovancu. (enako velja za sina)

toži se gospodarja: - dolg → adjektivijska tožba
- delikt → noksalna tožba

Sužnji so bili kazensko odgovorni.

b) STATUS CIVITATIS

Pravna sposobnost posameznika je bila v Rimu različna glede na to, ali je bil ta rimski državljan ali Latinec ali tujec.

IUS CIVILE - velja samo za rimske državljane

IUS GENTIUM - velja za tujce in Rimljane

IUS NATURALE - (naravno pravo) določbe, ki so skupne vsem ljudem

Izmed nadržavljanov so imeli najugodnejši položaj prebivalci latinskih mestnih občin, ki so bile od začetka rimske zgodovine pogodbeno povezane z Rimom (latinska zveza). Rimljani so jim na splošno priznavali *commercium*, redkeje pa *conubium*.

COMMERCIMUM → sposobnost tujcev, da so lahko sklepali z Rimljani premoženjske PP med živimi (predvsem kupčije)

CONUBIUM → sposobnost skleniti veljaven zakon z Rimljanom

Za tujca (*peregrinus*) veljata le *ius gentium* in njegovo domače pravo. *Commercium* in *conubium* ima le, če sta njemu ali njegovi domači občini posebej podeljena.

 IZPIT: Pojem državljani / tujci ! ↑

c) STATUS FAMILIAE

Če je bil državljan rodbinski oče (*pater familias*) in kot tak družinski poglavar, je bil svojepraven (*persona sui iuris*), drugače pa je bil sam pod oblastjo rodbinskega očeta in kot tak tujepraven (*alieni iuris*). Na čelu rimske družine je bil oče.

MANUS → oblast, ki jo ima *pater familias* nad ženo

SINE MANU → mož nima te oblasti nad ženo

PATRIA POTESTAS → očetovska oblast nad njegovimi otroci in posinovljenci

delikt
↑

IN MANCIPIO → pod njeg. oblastjo je bil tuji sin, ki ga je njegov oče prepustil (prodal, noksalno izročil)

V rimski rodbini je bil premoženjsko sposoben le *pater familias*. Osebam pod njegovo oblastjo je lahko (podobno kot sužnju) prepustil del svojega premoženja kot **peculium** v samostojno upravljanje (ostalo pa je očetova lastnina). Sin pod očetovo oblastjo je pridobival za očeta. Če se je sin zavezal, je sam civilno jamčil. Oče je bil po civilnem pravu odgovoren samo za izpolnitev deliktne obveznosti (npr. zaradi tatvine, ropa) svojih rodbinskih članov; toda teh se je lahko rešil s tem, da je krivca prepustil oškodovancu v mancipij (*noxae datio*). Za njihove pogodbene dolgove po civilnem pravu ni jamčil, šele pretorske adjekticijske tožbe so tu naredile več izjem. Sčasoma je klasično in postklasično pravo pripoznavalo otrokom pod očetovsko oblastjo v nekaterih primerih premoženjsko sposobnost glede pridobitev, ki so jih dobili drugod kakor od očeta. Tako je sin prosto gospodaril s tem, kar je pridobil kot vojak ali kot uradnik. O obojem je lahko napravil oporoko. V postklasični dobi je bilo otrokova last tudi tisto, kar je pridobil od matere, njenih sorodnikov ali drugod - oče je imel na takem premoženju upravo in užitek.

Pod očetovo oblastjo: žena in manus, sinovi, posinovljenci, neporočene hčerke, otroci + vnuki sinov (vnuki po hčerah so spadali v zetovo rodbino)

Ko je umrl *pater familias*, so postali svojepravni vsi sinovi, ki so bili prej pod njegovo oblastjo - vsakdo izmed njih je postal začetnik nove rodbine. Pokojnikovi vnuki so prišli pod oblast pokojnikovega sina (t.j. svojega očeta). Očetovsko oblast so lahko imeli le moški. Hčerka je dobila varuha (gl. str. 36)

POJASNI DVOJNO NARAVO PEKULIJA! IZPIT

- 1) je premoženje, ki ga gospodar oz. oče prepusti sužnju oz. sinu v prosto upravljanje (oče je še vedno lastnik tega premoženja)
- 2) pri sužnju ostaja pekulij skozi vsa obdobja enak, pri sinu pa se spremeni: klasično in postklasično pravo je sčasoma pripoznavalo premoženjsko sposobnost otrokom pod očetovo oblastjo glede pridobitev, ki so jih dobili drugod, kakor od očeta. Tako je sin prosto gospodaril s tem, kar je pridobil kot vojak (*peculium castrense*) ali kot uradnik (*peculium quasi castrense*). → o tem je lahko napravil oporoko

STOPNJE SORODSTVA ! (dedno pravo!)

- 1) **AGNATI** → osebe, ki so bile pod oblastjo istega družinskega očeta (civilni sorodniki)
- 2) **KOGNATI** → krvni sorodniki → osebe izhajajo iz istega prednika (v nekaterih primerih se ne ujemajo z agnatskim sorodstvom, npr. žena in manu je agnatinja svojemu možu, ni pa več svojemu očetu - temveč tastu)

Žena sine manu je še naprej agnatinja v rodbini svojega očeta, ostane pa tujka svojemu možu in otrokom (po civilnem pravu nima dedne pravice po njih). Justinijan je uredil dedovanje popolnoma po kognatskem načelu.

3) **GENTILI** → vsi pripadniki istega rodu (zelo oddaljeni agnati)

Agnatsko in kognatsko sorodstvo se računa v:

- RAVNI ČRTI – po rojstvu **ena oseba izhaja iz druge** neposredno (oče - sin) ali posredno (ded - vnuk)
- STRANSKI ČRTI – po rojstvu osebe **izhajajo iz istega prednika** neposredno (bratje, sestre) ali posredno (bratrance, sestrične)

Stopnje (*gradus*) sorodstva določa rimsko pravo po pravilu: *Tot gradus quot generationes* (toliko stopenj, kolikor generacij).

SVAŠTVO (*affinitas*) je razmerje enega zakonca do sorodnikov drugega zakonca.

Za sorodstvo z materjo je bilo odločilno rojstvo, kot otrokov oče pa je veljal zakonski mož otrokove matere (mož je lahko izpodbijal očetovstvo).

Za **zakonskega** je veljal otrok, ki je bil spočet v zakonu (rojen najprej 182 dne po sklenitvi ali najpozneje 300 dne po koncu zakona). **Nezakonski otroci** so veljali, kakor da so brez očeta (bili so začetniki nove agnatske rodbine, ki ni bila v nobenem agnatskem sorodstvenem razmerju ne z očetovo ne z materino rodbino).

CAPITIS DEMINUTIO (“zmanjšanje za eno glavo”)

Trojni status (*libertatis, civitatis, familiae*), ki je bil važen za pravno sposobnost posameznika, je bil ponavadi trajen. V vsakdanjem življenju pa so včasih nastale različne spremembe v statusu določene osebe (npr. če je Rimljan moral v pregnanstvo, je izgubil državljanstvo, ohranil pa je svobodo). S tako spremembo se je skupnost svobodnih ljudi oz. državljanov oz. agnatov zmanjšala za enega člana, zato so jo imenovali *capitis deminutio*. Osebi je sprememba pomenila pravno izgubo (dosedanji pravni subjekt je prenehal obstajati, na njegovo mesto pa je pravno stopil nov subjekt: namesto prostega človeka suženj, namesto državljana nedržavljan, namesto agnata ene rodbine pa agnat druge rodbine).

Obče pravo je o varstvu embrija postavilo pravno paremijo (= pregovor, izrek):

Nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur.

Zarodek se šteje za že rojenega, kolikor gre za njegove koristi.

↑ Embrio (zarodek, plod) še ni oseba, ampak je del materinega telesa, zato nima varuha. Pravni red pa se zanima zanj in mu varuje njegove pravice za takrat, kadar bo živ rojen. Zato mu pretor postavi posebnega skrbnika, ne pa varuha. Po svojem rojstvu lahko pridobi dediščino, ki mu je pripadla, ko je bil še zarodek (*nasciturus*). Če je bila njegova mati med nosečnostjo vsaj en hip prosta, je otrok rojen kot svoboden človek, čeprav bi bila mati ob njegovem rojstvu zopet sužnja. Pravni red skrbi le za novorojenčkove koristi - te ugodnosti ne koristijo materi, če je otrok mrtvorjen.

Klasična doba:

- 1) **CAPITIS DEMINUTIO MAXIMA** (največja) → kadar je Rimljan izgubil prostost, državljanstvo in svojo agnatsko pripadnost (npr. če je bil v vojni ujet; če ga je upnik kot zavezanca prodal za sužnja v tujino)
- 2) **CAPITIS DEMINUTIO MEDIA** (srednja) → zadela je tistega, ki je izgubil rimsko državljanstvo
- 3) **CAPITIS DEMINUTIO MINIMA** (najmanjša) → kadar je Rimljan izstopil iz svoje agnatske rodbine (npr. če je oče sina prodal v mancipij; ob posinovitvi, mancipaciji; če se je hči omožila → *in manu!*)

Take pravne izgube pa niso utrpeli otroci, kadar so ob očetovi smrti postali svojepravni (ostali so še naprej agnati v svoji rodbini). Capitis deminutio minima je bila na začetku edina (civilno pravo se ukvarja z usodo deminutovega imetja samo ob spremembi agnatske pripadnosti).

POSLOVNA IN DELIKTNA SPOSOBNOST

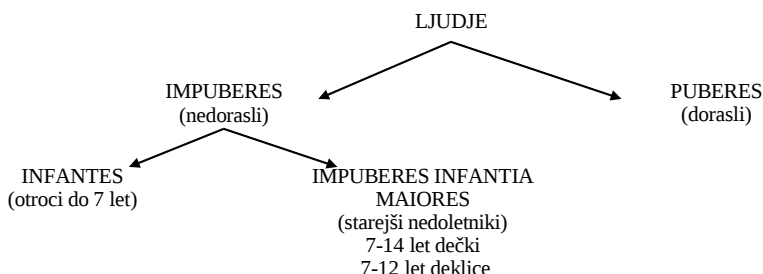
Poslovno sposobna je oseba (fizična, pravna), ki lahko sama sklepa PP in z njimi ustanavlja, pridobiva ali odsvaja posamezne pravice ter prevzema obveznosti. Poslovna sposobnost fizične osebe je lahko omejena zaradi mladosti, spola, duševne bolezni ali zapravljenosti.

Deliktno sposobna je fizična oseba, ki ji lahko naložimo odgovornost za njeno deliktno ravnanje in zato od nje zahtevamo odškodnino (= sposobnost subjekta, da odgovarja za svoje deliktne dejanje).

- deliktno nesposobni: otroci, umobolni
- omejeno poslovno sposobni so bili deliktno sposobni, če so v konkretnem primeru mogli spoznati, da njihovo ravnanje ni pravilno
- preklicani zapravljevec je bil deliktno popolnoma sposoben

Poslovno in deliktno sposobnost lahko imenujemo sposobnost za dejanja - sposobnost osebe, da more imeti voljo, ki je potrebna za pravna dejanja.

OMEJITVE PS ZARADI MLADOSTI

a) IMPUBERES

INFANTES (otroci do 7 let) → poslovno popolnoma nesposobni. Zanje so lahko pridobivali njihovi sužnji, varuhi (posest in z njo lastnino), lahko so dedovali (po očetu ali dedu), lahko so postali dolžniki osebe, ki je brez njihovega naročila zanje opravljala njihove posle. Kasneje (ob koncu klasične dobe) so lahko pridobili posest na stvari, ki jim je bila izročena.

IMPUBERES INFANTIA MAIORES (starejši nedorasli, 7-14 let dečki in 7-12 let deklice) → bili so omejeno poslovno sposobni. Nekaterih PP niso mogli sklepati (npr. niso mogli skleniti zakona ali napraviti oporoke). Nekateri PP so lahko sami sklepali (tiste, s katerimi so le pridobivali, ne da bi se obenem tudi zavezali ali nekaj odsvojili, npr. lahko so sprejeli darilo ali odpust dolga).

NEGOTIUM CLAUDICANS (šepav pravni posel) IZPIT

Impubes je postal samo upravičen, ne pa tudi zavezan, kadar je sam sklenil PP, s katerim je:

- a) postal samo zavezan (npr. obljubil dajatev stipulatorju)
- b) postal hkrati zavezan in upravičen (npr. sklenil kupno pogodbo)
- c) izgubil kakšno svojo pravico (npr. odpustil dolg svojemu dolžniku)

Njegov sopogodbenik pa je bil v celoti zavezan, ne pa tudi upravičen! Zato so v občem pravu tak posel imenovali šepav PP - *negotium claudicans*.

Impuberes se je veljavno zavezal s PP, če je pri sklepanju sodeloval varuh, ki je moral biti osebno navzoč (PP je sklenil impuberes sam, varuh pa ga je odobril) - to varuhovo sodelovanje se imenuje **auctoritatis interpositio**. PP je bil obvezen za obe stranki (= obe upravičeni + zavezani).

b) P U B E R E S

so bili po civilnem pravu poslovno popolnoma sposobni. Ščitil pa jih je **Lex plaetoria**, ki je določil, da se "kaznuje" (mišljena je odškodninska odgovornost) tistega, ki ogoljufa nedoletno doraslo osebo pod 25 let. Razen kazenske odgovornosti je zakon omogočil tudi posebno civilno tožbo (*A° LEGIS PLAETORIAE*), s katero je ogoljufani nedoletnik lahko zahteval od sopogodbenika povračilo škode. Če nedoletnik še ni izpolnil svoje obveznosti in ga je sopogodbenik tožil, je pretor nedoletniku nudil ekscipijo (*EXC° LEGIS PLAETORIAE*), tako da ga je sodnik oprostil (čeprav bi ga moral obsoditi).

POSEBNOST: upošteva se dejanska starost (do 25 let) pri sklepanju PP.

LEX PLAETORIA je doruslim nedoletnikom (do 25 let) nudil:

- 1) *A° LEGIS PLAETORIA* → povračilo škode
- 2) *EXC° LEGIS PLAETORIA* → neizpolnitev obveznosti
- 3) *RESTITUTIO IN INTEGRUM*

PUBES MINOR XXV ANNIS - nedoletna dorasla oseba (mlajši od 25 let)

Minima non curat praetor.
Z malenkostmi se pretor ne ukvarja.

↑ Presoja se vrednost predmeta, ne pa predmet sam.

RESTITUTIO IN INTEGRUM → pretor je dovolil postavitev v prejšnje stanje, če je bil nedoletnik oškodovan zato, ker je:

- odsvojil stvar
- prevzel obveznost
- odklonil pripadlo dediščino ali volilo

Zadeva je morala biti dovolj pomembna, drugače je veljalo: *minima non curat praetor*.

Pretor pa ni dovolil vrnitve v prejšnje stanje, če je nedoletnik:

- odklonil ponujeno mu darilo
- zakrivil škodo z lastnim nepoštenim ravnanjem

Restitutio in integrum je bil le subsidiarno uporaben (kadar nedoletnik ni imel na izbiro nobenega drugega sredstva). Zanj je lahko zaprosil, dokler je bil še minor in nato še 1 leto (Justinijan: še 4 leta) zatem.

Pretor je (na prošnjo) minorju (nedoletniku) lahko postavil **skrbnika**, ki je izrazil soglasje (*consensus*) z nedoletnikovim ravnanjem pri sklepanju PP. Takrat se minor ni mogel več sklicevati na mladostno neizkušenost in ugodnosti zakona *Lex plaetoria*.

Minores, ki so imeli stalnega skrbnika, niso smeli brez njegovega konsenza odsvajati svojih stvari in prevzemati obveznosti. Lahko pa so sami sklenili zakon ali napravili oporoko.

Skrbništvo je *ex lege* prenehalo, ko je minor dopolnil 25 let. Cesar pa ga je lahko prej proglasil za polnoletnega (moške z dopolnjenim 20 letom in ženske z dopolnjenim 18 letom). Kdor je bil proglašen za polnoletnega, ni mogel več zahtevati postavitve v prejšnje stanje po pletorijskem zakonu.

OMEJITVE PS ZARADI SPOLA

Rimsko civilno pravo je omejevalo poslovno sposobnost žensk. Če dorasla ženska ni bila pod očetovo ali moževo oblastjo, je imela svojega varuha (ponavadi najbližji agnat). V civilni dobi so utemeljevali potrebo po varuštvu ženske z njihovo večjo lahkornostjo, zaradi katere bi utegnile biti lažje ogoljufane. Po Justinijanovem pravu pa so ženske enako poslovno sposobne kot moški!

OMEJITVE PS ZARADI DUŠEVNIH BOLEZNI

Umobolni je bil poslovno nesposoben in je imel skrbnika. Kadar pa je imel svetle trenutke, je bil spet sam poslovno sposoben in je lahko napravil veljavno oporoko (po Justinijanovem pravu).

OMEJITVE PS ZARADI ZAPRAVLJIVOSTI

Zakonik XII. plošč je zapravljevca postavil pod skrbništvo njegovih agnatov. Potreben je bil preklic, ki ga je opravil pretor. Preklicani zapravljevec ni več smel sklepati tistih PP, ki so bili najbolj značilni (npr. mancipacija, mancipacijska oporoka, zavezati se kot dolžnik). Skrbništvo za zapravljevce so uporabljali le za moške (ženske so imele varuha).

Po Justinijanovem pravu so bili poslovno:

- popolnoma nesposobni: otroci, umobolni (razen svetlih trenutkov)
- omejeno sposobni: starejši nedorasli, zapravljevci, dorasli nedoletniki (skrbnik)
- popolnoma sposobni: ostali

PRAVNI POMEN ČASTI

Čast v objektivnem smislu (zunanja čast) je **ugled in spoštovanje**, ki ga družba priznava posamezniku zaradi njegovega vedenja in ravnanja. Čast postane pravna dobrina, ko se pravni red nanjo ozira. Na pravno in poslovno sposobnost posameznika vpliva čast le izjemoma.

CIVILNO PRAVO

Zakonik XII. plošč: če tehtničar ali priča nista hotela o tem kasneje pričati (ko je bilo potrebno), nista nikoli več mogla sodelovati pri nobenem PP kot tehtničar ali priča in tudi kot stranka nista mogla skleniti takega pravnega posla.

PRETORSKO PRAVO

Pretor je v svojem ediktu nekaterim skupinam oseb odrekal častno pravico, da bi lahko nastopali kot zagovorniki tujih koristi (v procesu dajale pravnice predloge, pravnice pooblašenci, same postavljale pravnice pooblaščenke, niso mogle naperiti popularnih tožb). Te pravne posledice je pretor zagrozil za nekatera nečastna dejanja (ali za izvrševanje določenega poklica), za katera ni bilo nobene tožbe.

KLASIČNO PRAVO (+ POSTKLASIČNO)

Čast se zmanjša tistemu, ki je izključen iz senata ali javnih funkcij ali je obsojen na manjšo kazen. Čast pa izgubi tisti, ki je izgubil prostost, bil izgnan ali obsojen na delo v rudnikih.

JUSTINIJANOVO PRAVO

Infames ne morejo nastopati kot pravnice pooblašenci in ne naperiti popularnih tožb.

Pretorsko pravo:

INFAMIJA → zmanjšanje časti (trajala do smrti, ugotavljali so jo v pravnice)

INFAMIA: a) INFAMIA IURIS: ↗ neposredna (INFAMIA IURIS IMMEDIATA)
↘ posredna (INFAMIA IURIS MEDIATA)

b) INFAMIA FACTI

- **neposredna pravna infamija:** pravne posledice zaradi nečastnega ravnanja ali izvrševanja poklica (zvodništvo, igralci) so nastale že brez obsodbe. Glede dejanske oporečnosti pa odloča sodnik po svojem prostem preudarku.
- **posredna pravna infamija:** nastopila je šele, ko je bil storilec obsojen (sámo dejanje je še ni povzročilo).

PRAVNE OSEBE (korporacije, ustanove)

Klasično pravo: samo korporacije. Justinijan pa je v novelah pripoznal ustanove kot pravne osebe.

KORPORACIJA je skupnost fizičnih oseb, ki so njeni člani (lahko se menjajo). Ustanovijo jo najmanj 3 člani. Ima svoje premoženje in organe. Njeno delovanje usmerjajo člani v skladu s korporacijskimi pravili (statuti). Lahko pridobiva služnosti in zastavno pravico.

KORPORACIJE: a) javnopravne (rimska država, mestne občine)
b) zasebnopravne

Za rimsko državo sklepajo PP z zasebniki njeni magistrati (konzul, cenzor). Spor se presoja po javnem pravu. Magistrat je v pravnem postopku zastopnik države in hkrati sodnik. Za mestne občine pa velja javno in zasebno pravo.

Državo se v oporoki lahko postavi za dediča ali volilojemnika.

FISCUS → državna blagajna, v katero se stekajo dohodki iz princepsovih provinc. Upravlja jo cesar sam, po njegovi smrti pa pripade novemu cesarju. (Zasebno premoženje cesarja kasneje pripade njegovim dedičem.)

Zakonik XII. plošč: občani lahko ustanavljajo združenja po svoji volji, samo da pri tem ne kršijo veljavnega prava.

Republikanska doba: senat je razpustil društva, katerih delovanje se mu je zdelo nevarno ali škodljivo (nadzor).

Avgust: Rimljani so prešli od prostega združevanja h koncesijskemu sistemu. Ustanovitev združenja je bila možna le s senatovim ali cesarjevim dovoljenjem.

Če organi pravne osebe zagrešijo kakšen delikt: klasiki dovoljujejo **interdikt de vi** (za vrnitev posesti na nepremičnini, gl. str. 49), Justinijanovo pravo pa tudi **actio quod metus causa** (zoper javnopravne in zasebnopravne korporacije).

USTANOVA je določeno premoženje, ki ga je ustanovitelj osamosvojil in določil, da služi za nek poseben namen. Premoženje je prepustil fizični ali pravni osebi (korporaciji) - samostojna ali fiducirana ustanova. Kot samostojna pravna oseba je ustanova pripoznana šele v Justinijanovih novelah. Ustanova nima oseb, temveč premoženje.

RAZLIKA MED KORPORACIJO IN DRUŽBO (*societas* - družbena pogodba):

- člani korporacije nimajo nobenega deleža (premoženje ni ne v lastnini, ne v solastnini družbenikov) na korporacijskem premoženju, družbeniki pa so edini subjekt pravic in obveznosti
- družba ni pravna oseba